

7. Родненко М. Є. *Корекція пізнавальної діяльності дошкільників з дитячим церебральним паралічем засобами Монтессорі-терапії* : автореф. дис. канд. пед. наук / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2018.

8. Хопта С. М. Педагогічні ідеї Марії Монтессорі в контексті сучасного освітнього простору. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 28. С. 48–51. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.8>

9. Montessori Education. Encyclopedia, Science News & Research Reviews. Academic Accelerator. Encyclopedia. URL: <https://academic-accelerator.com/encyclopedia/montessori-education> (дата звернення: 16.10.2025).

10. MONTESSORI, MARIA (1870–1952). ENCYCLOPEDIA. COM. URL: <https://www.encyclopedia.com/people/social-sciences-and-law/education-biographies/maria-montessori> (дата звернення: 12.10.2022).

ПРИНЦИПИ ВІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МАРІЇ МОНТЕССОРІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

С. В. Лапаєнко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

У процесі виконання НД ««Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025 рр.) (науковий керівник – Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України) упорядковується біобібліографічний покажчик «Марія Монтессорі (1870–1952)».

Отримано такі наукові результати.

1. З'ясовано, що творчий доробок Марії Монтессорі є надзвичайно актуальним у контексті сучасних педагогічних досліджень [1, 2, 8]. Ключові аспекти її підходу, такі як орієнтація на індивідуальні потреби дитини, розвиток самостійності, свобода вибору та навчання через досвід, є основою й сучасної української педагогіки.

Принципи вільного виховання Марії Монтессорі полягають у тому, що зміст, організація і методи навчання визначаються інтересами та потребами дітей, їх індивідуальними нахилами і здібностями. Дотримання цих принципів дає можливість дітям стати активними учасниками власного розвитку, що дозволяє розкрити їхній потенціал, зберігаючи природний інтерес до навчання. Це робить педагогіку Марії Монтессорі надзвичайно своєчасною і сьогодні.

2. Проаналізовано теоретико-методологічні засади вільного виховання в педагогічній спадщині Марії Монтессорі [5, 7], визначено найвагоміші його принципи:

– необхідність створення умов для самостійного розвитку дитини (принцип «виховання вихователів», принцип поваги до свободи вибору і самостійності у вихованні),

– конструювання продуктивного розвивального середовища (принцип «навчання через дію», принцип створення різновікових груп дітей, принцип гармонізації впливів соціального середовища та виховання, принцип формування циклу трудової /ігрової/ діяльності),

- проектування у вихованні індивідуального підходу до кожної дитини (принцип самоцінності особистості),
- врахування вихователями сензитивних періодів у розвитку дитини (принцип природовідповідності виховання, принцип самоконтролю і відповідальності),
- ставлення вихователів до дитини як до індивідуальності з унікальними потребами та інтересами (принцип абсолютної цінності дитинства).

3. *Встановлено*, що означені принципи вільного виховання слугують основою для сучасних педагогічних досліджень [1, 2, 3, 4, 6, 8] та акцентують увагу на розвитку у дитини самодостатності, індивідуальності, самостійності, відповідальності, здатності до самоорганізації та прагнення до постійного самовдосконалення.

Висновок. Принципи Марії Монтесорі щодо виховання дітей залишаються впливовими у педагогіці та зберігають свою актуальність завдяки інтеграції індивідуального підходу, соціально-емоційного розвитку, практичного навчання та стимулювання виховного середовища. Усі ці аспекти активно досліджуються в сучасній педагогіці, а тому доробок славної педагогині продовжує надихати й трансформувати системи освіти в Україні та за кордоном в умовах нових викликів.

Список використаних джерел

1. Волощук Д. Сенситивний розвиток дитини у системі Марії Монтесорі. *Музичне мистецтво та виховання: міжкультурні зв'язки України та Польщі* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. студент. конф., Львів, 20 трав. 2022 р. С. 60–64. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/Elektronnyy-zbirnyk-tez-konferentsii-20.05.22-1.pdf#page=60> (дата звернення: 07.11.2024).

2. Григор'єва Н. А. Виховання самостійності у дітей дошкільного віку засобами педагогіки М. Монтесорі : дис. ... д-ра філософії : 011 / Бердян. держ. пед. ун-т. Запоріжжя, 2024. 310 с. URL: <https://dspace.bdpu.org.ua/items/249232b6-2338-4c1f-a823-6e8748ea05a5> (дата звернення: 08.11.2024).

3. Демчук Д. Розвиток пізнавального інтересу дітей молодшого дошкільного віку за педагогічною системою М. Монтесорі. *Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (20 січ. 2024 р.). С. 169–173. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23513/1/9_2024.pdf#page=169 (дата звернення: 07.11.2024).

4. Кривошея Т., Гелик О. Розвиток у дітей раннього віку навичок самостійності: аспект застосування технології М. Монтесорі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., [Вінниця, 6–7 лип. 2022 р.]. С. 102–106. URL: <http://surl.li/qdenyc> (дата звернення: 06.11.2024).

5. Метод наукової педагогіки та практика його в «Домах для дитини» / Марія Монтесорі ; з італ. мови пер. В. Щербаненко. Київ : Держзвідав, 1921. 156 с. URL: https://montessoriuia.com/download/books/metodu_naykovoi_podgotovki_1921.pdf (дата звернення: 06.11.2024).

6. Міленіна Г. С. Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтесорі: порівняльний аналіз : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Миколаїв. нац. ун-т ім. Володимира Винниченка.

Миколаїв, 2015. 304 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0415U001630> (дата звернення: 06.11.2024).

7. Наукові підвалини «Дитячого будинку» / М. Монтесорі. Хрестоматія сучасних педагогічних течій / Я. Мамонтов ; пер. М. Васильківського і Б. Щербаненка. Харків, 1926. С. 495–501. URL: <https://library.vn.ua/e-library/katalog/mamontov-ya.-xrestomatiya-suchasnix-pedagogichnix-techij> (дата звернення: 06.11.2024).

8. Сторонська О. С. Педагогічна спадщина М. Монтесорі у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Дрогоб. держ. пед ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2013. 270 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0413U002776> (дата звернення: 08.11.2024).

ЛИСТУВАННЯ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ІЗ ЗАКОРДОННИМИ КОРЕСПОНДЕНТАМИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ

*Л. В. Сухомлинська, доктор філософії, старший науковий
співробітник сектору сухомліністики відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики*

У 2024 р. відділ педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ продовжив тему наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України», у межах якої сектор сухомліністики розробляє підтему «Епістолярна спадщина Василя Сухомлинського як складник педагогічної біографіки». Її результатом має стати публікація науково-популярного довідника «Василь Сухомлинський і його кореспонденти: епістолярії на тлі доби».

Проаналізувавши розділ 1.3. «Епістолярії» біобібліографічного покажчика «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження», у якому представлено бібліографічні описи оприлюднених епістоляріїв (52 позиції), можемо зробити висновок, що постать педагога, його творчі та особисті зв'язки з офіційними та громадськими діячами, науковцями, педагогами, письменниками, батьками, дітьми, які відбувалися переважно через листування, залишається малодослідженою [1, с. 146–150].

На хвилі так званої «відлиги» 1960-х рр. активізувалося листування В. Сухомлинського, обмін досвідом та думками із закордонними кореспондентами. У процесі опрацювання джерел виявлено, що адресатами педагога були колеги з Болгарії, Польщі, Угорщини, Японії та інших країн. Це листування зберігається здебільшого в ЦДАВО України, а також в особистому архіві Г. Сухомлинської. До науково-популярного довідника «Василь Сухомлинський і його кореспонденти: епістолярна спадщина на тлі доби» ми підібрали такі листи: до Я. Т. Вілоха, А. Петрікаша, А. Сугіями, С. Тодорова.

Найвагоміше листування із Яном Тадеушем Вілохом, польським ученим, фахівцем з порівняльної педагогіки (загалом до довідника ввійдуть 13 листів датованих 1959–1969 рр.). Між В. Сухомлинським та Я. Т. Вілохом склалися не лише робочі, а й дружні стосунки. Колеги обговорюють у листах чимало різних тем: реформу шкільної освіти в СРСР, проблеми другорічництва, шкіл-інтернатів, цікавляться педагогічним досвідом та напрацюваннями в освітній